

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף סו

(בעמוד הקודם)

תנו רבנן צינור: מקוה שיש בו 40 סאה, גם אם ישפכו לתוכו מים מרובים - המקוה לא יפסל. אבל מקוה שחסר מ-40 סאה, אם יכניסו לתוכו 3 לוג מים שאובים - המקוה יפסל לעולם, גם אם יכניסו לתוכו 40 סאה מים כשרים.

מקוה חסר 3 לוגין, ולקח חתיכת עץ וחקק אותה ועשה ממנה צינור ולאחר מכן קבע את הצינור באדמה, ועל ידי הצינור זורמים מים מהנהר לתוך המקוה באופן טבעי - המים הללו פוסלים את המקוה. משום שה'צינור' נחשב ל'כלי', והמים שבתוכו נחשבים 'מים שאובים'. [תוס' מפרשים שמדובר באופן שחקק בקרקעית הצינור בית קיבול לאבנים הקטנות שבתוך המים שיכנסו לתוכו, ולכן הצינור נחשב כולו ל'כלי', והמים שעוברים בו נחשבים ל'שאובים'].

אבל אם הוא קודם כל קבע את החתיכת עץ באדמה, ולאחר מכן חקק בה ועשה ממנה צינור - הצינור אינו נחשב ל'כלי' אלא ל'אדמה חקוקה', ולכן המים שעוברים בו אינם 'שאובים' ואינם פוסלים את המקוה.

מני? לא רבי אליעזר ולא רבנן: הברייתא הזו האומרת שבגלל שהצינור כבר חקוק ונעשה 'כלי', אפילו אם הוא קבע אותו בקרקע לא מתבטל ממנו שם 'כלי' ולכן הוא פוסל את המקוה, כשיטת מי היא? הרי איננה כרבי אליעזר ולא כרבנן החולקים עליו.

והגמרא מבררת על איזה רבי אליעזר ורבנן מדובר שהם אינם סוברים כברייתא של צינור.

שאלה: הי ר' אליעזר? אילימא ר"א דבית: רבי אליעזר שבברייתא הקודמת הסובר שמכתשת חקוקה שקבע אותה בבית נמכרת בכלל הבית, והיינו שהקיבוע שלה בקרקע מבטל ממנה שם כלי ולכן היא נמכרת כחלק מהקרקע של הבית. וזה אינו

כברייתא של צינור הסוברת שגם לאחר שקבע את הצינור (החקוק) באדמה הוא לא נעשה חלק מהקרקע אלא נשאר 'כלי' ולכן המים שבו נחשבים שאובים.

דחיה: דלמא היינו טעמא דר"א סבר מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר: אין קשר בין מכירת בית לצינור. כי יתכן והמחלוקת של רבי אליעזר ורבנן היא האם המוכר מוכר בעין יפה או בעין רעה. והיינו שאמנם המכתשת החקוקה נשאתר 'כלי' גם לאחר שקבע אותה בקרקע הבית, ובכל אופן מכיון שהיא מחוברת לבית סובר רבי אליעזר שהמוכר מכר אותה יחד עם הבית, ואילו רבנן חולקים עליו וסוברים שהוא לא מכר אותה כי המוכר מוכר בעין רעה הוא מוכר. אבל לגבי מקוה לכו"ע המקוה פסול, משום שהצינור נחשב ל'כלי' למרות שהוא חיבר אותו לקרקע.

ולכן הגמרא מחפשת מקרה אחר שנחלקו בו רבי אליעזר ורבנן.

ואלא ר"א דכוורת דבורים. דתנן וכו': כוורת דבורים שחיבר אותה לקרקע בטיט הרי היא כקרקע לכל ענין. ולכן היא נקנית בכסף שטר וחזקה. וכן לגבי הדינים הבאים.

וכותבין עליה פרוזבול: הדין הוא שהמלוה יכול לכתוב פרוזבול רק אם יש ללווה קרקע. ואפילו קרקע כלשהי של הלווה מספיקה לכך. רבי אליעזר מחדש שאפילו כוורת דבורים נחשבת לקרקע לענין זה (למרות שהיא לא ממש קרקע ואפשר לטלטל אותה, בכל אופן המלוה סומך עליה).

[הרחבת הביאור: מלוה הכותב 'פרוזבול' חובותיו אינם נשמטים בשמיטה. הלל תיקן זאת בגלל שראה שהמלוים נמנעים מלהלוות כסף מחשש שמא הלווה ימתין לשמיטה שתשמט את החוב, ובכך הם עוברים על איסור מפורש "השְׁמֵר לְךָ פֶּן יְהִיֶּה דְבָר עִם לְבַבְךָ בְּלַעַל לְאִמּוֹר קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֶחָד הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ". ולכן תיקן הלל שהמלווה יכתוב שטר שבו הוא מוסר את חובותיו לבית דין והם יגבו אותם, ואז בעצם המלוה משמש רק כשליח שלהם לגבות את החוב.

הדין הוא שכותבים פרוזבול דוקא אם יש ללווה קרקע. והטעם כי חכמים לא תקנו תקנה לדבר שאינו מצוי, ורוב ההלוואות ניתנות רק באופן שיש ללווה קרקע, שאז המלוה סומך שיהא לו מניין לגבות את החוב. ואפילו קרקע כלשהי מספיקה, כי אפשר לגבות בה שוב ושוב.]

ואינה מקבלת טומאה במקומה: כשהכוורת מחוברת לקרקע היא לא מקבל טומאה משום שהיא נחשבת כקרקע, וגם הדבש שבתוכה לא מקבל טומאה כי הוא בטל לכוורת.

והרודה ממנה בשבת חייב חטאת: הרודה את הדבש מתוך הכוורת כשהיא מחוברת לקרקע, חייב חטאת משום מלאכת 'תולש'.

וחכמים אומרים: חכמים חולקים על רבי אליעזר וסוברים שגם כשחיבר את הכוורת לקרקע היא נשאת כלי, ולכן היא מקבלת טומאה, וכן הרודה ממנה דבש בשבת פטור.

מוכח שלדעת רבי אליעזר המחבר את הכלי (כגון הכוורת) לקרקע מבטל ממנו שם 'כלי', וזה אינו כברייתא של צינור הסוברת שלמרות שחיבר את הצינור החקוק לקרקע לא מתבטל ממנו שם 'כלי'. (וגם אינה כרבנן, כי הם לא מחלקים בין אם קבעה ולבסוף חקקה או חקקה ולבסוף קבעה אלא סוברים שבכל מקרה כוורת אינה כקרקע וזה אינו כברייתא של צינור. רבי"ג, ריטב"א).

דחייב: התם כדאמר ר' אלעזר טעמא וכו': רבי אלעזר ביאר את טעמו של רבי אליעזר שהרודה דבש בשבת מהכוורת חייב חטאת, על פי הפסוק **"וְיִטְבֵּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרֵת הַדְּבָשׁ"**. הפסוק קורא לדבש 'יער' ללמד שהרודה את הדבש מהכוורת הרי הוא כתולש, ואין לזה קשר לעובדה האם הכוורת מחוברת לקרקע או לא. דהיינו המחלוקת של רבי אליעזר ורבנן היא בכוורת **תלושה**, האם מכיון שהיא הוקשה ליער היא נחשבת כקרקע לכל דבר, או לא. אך אין לזה קשר לצינור שמחובר לקרקע (יד רמ"ה).

ולכן הגמרא מחפשת מקרה אחר שנחלקו בו רבי אליעזר ורבנן.

אלא ר"א דדף. דתנן דף של נחתומין שקבעו בכותל ר"א מטהר וחכמים מטמאין: מדף עץ של אופה המניח עליו את הלחמים למכירה, שחיבר אותו לכותל. **לדעת רבי אליעזר** הוא לא מקבל טומאה כי המחובר לקרקע נחשב כקרקע **ולדעת רבנן** הוא מקבל טומאה כי המחובר לקרקע אינו נחשב כקרקע.

מני? אי רבי אליעזר אפי' חקו ולבסוף קבעו אי רבנן אפילו קבעו ולבסוף חקו נמי: הרי המדף הזה עשוי מלוח עץ ללא בית קיבול, וההחלקה של העץ הופכת אותו ל'כלי' לקבל טומאה. והמשנה לא מחלקת בין מקרה שהחליק את הלוח

ואח"כ קבע אותו לקיר, למקרה שקודם קבע אותו ואח"כ החליק אותו, אלא בכל אופן נחלקו רבי אליעזר וחכמים. אם כן הברייתא של צינור אינה מתאימה לא עם רבי אליעזר ולא עם חכמים.

כי לדעת רבי אליעזר היה צריך להיות הדין בצינור שאפילו אם חקקו ואח"כ קבעו הוא מתבטל לקרקע והמים כשרים, ואילו לדעת רבנן אפילו אם קודם קבעו ואח"כ חקקו הוא לא מתבטל לקרקע והמים פסולים.

דחייה: לעולם רבי אליעזר היא ושאיני פשוטי כלי עץ דטומאה דרבנן: הברייתא של צינור היא כדעת רבי אליעזר. כי באמת רבי אליעזר סובר שחיבור כלי בקרקע אינו מבטל אותו לקרקע, ולכן בצינור שחקקו ואחר כך קבעו הוא לא נחשב לחלק מהקרקע והמים שעוברים בו פסולים. אבל לגבי דף של נחתום מכיון שי'פשוטי כלי עץ' (= כלומר לוח עץ ללא בית קיבול) אינו טמא מדאורייתא אלא רק מדרבנן, היקל רבי אליעזר במקרה שחיברי אותו לקרקע שהוא יחשב כקרקע. (אבל מים שאובים פסולים למקווה מדאורייתא ולכן שם החמיר רבי אליעזר).

קושיא: מכלל דשאיבה דאורייתא? והא קיימא לן דרבנן: והרי הפסול של 3 לוגין מים שאובים למקוה חסר 40 סאה אינו אלא מדרבנן (כי מדאורייתא אם אח"כ השלים את הלוגין החסרים במים כשרים, המקוה כשר). ועל כך הרי מדברת הברייתא. (פירשנו על פי רש"י בב"ק ועוד ראשונים).

ועוד, האמר ר' יוסי בן ר' חנינא בדף של מתכת מחלוקת: קושיא נוספת. הרי רבי יוסי בן רבי חנינא ביאר שהמחלוקת של רבי אליעזר וחכמים אינה ב'דף' של עץ אלא ב'דף' של מתכת, ובמתכת אין את הדין של 'פשוטי כלי עץ' אלא אפילו לוח מתכת ללא בית קיבול מקבל טומאה מדאורייתא! ואם כן אי אפשר לומר שרבי אליעזר מיקל בדף של נחתומים.

דחייה: לעולם רבנן היא ושאיני שאיבה דרבנן: הברייתא של צינור היא אליבא דרבנן הסוברים בדף של נחתומים שאפילו אם חיבר אותו לקיר הוא מקבל טומאה. ואמנם לדעת רבנן אין חילוק בין אם תיקן את הדף ועשאו כלי קודם שחיברו או לאחר מכן, בכל מקרה הוא נחשב לכלי. ובכל אופן בצינור הם מקילים, בגלל שהפסול של 3 לוגין מים שאובים הוא רק מדרבנן, ולכן רבנן הקילו והחמירו לפי ראות עיניהם.

קושיא: אי הכי אפי' חקקו ולבסוף קבעו נמי: אם כן גם בחקקו ולבסוף קבעו מדוע לא הקילו רבנן?

תירוץ: שאני התם דאיכא תורת כלי עליו בתלוש: כשקודם חקקו - כבר יש לו שם 'כלי' בעודו 'תלוש' כלומר לא מחובר לקרקע, ולכן החמירו בזה חכמים, כי אם היו מקילים בזה היתה מתבטלת כל הגזירה שלהם לפסול 3 לוגין מים שאובים. אבל כשקודם קבעו - אין עליו שם 'כלי' מתחילה והוא דומה יותר לקרקע, ולכן לא החמירו בזה.

*

בעי רב יוסף מי גשמים שחשב עליהם להדיח את האיצטרובלין מה לזרעים: פרי מוכשר לטומאה (= יכול לקבל טומאה) רק אם נפלו עליו מים לאחר שנתלש. וכן דוקא שהם יפלו עליהם לרצונן של הבעלים, אבל אם אינו מעוניין בזה אינם נעשים מוכשרים. בנוסף, ישנו דין שאם בתחילה המשקה ירד ברצון הבעלים אפילו שבסופו הוא לא היה לרצון הוא מכשיר (ויתבאר להלן).

כאן מדובר בגשמים שירדו על 'איצטרובלין' (= עיגולים מעץ העשויים כבסיס לריחיים), ומדובר שהוא חיבר את האיצטרובלים לקרקע ולאחר מכן ירדו עליהם גשמים. והוא שמח בירידת הגשמים על האיצטרובלים. אלא שהגשמים הללו שטפו גם את הזרעים והפירות של הבעלים בלי ידיעתו. כאמור, מכיון שהיה נוח לבעלים שהגשמים ירדו על האיצטרובלים, ממילא גם הגשמים שירדו על הזרעים נחשבים 'לרצון' ומכשירים אותם לקבל טומאה. אמנם כל זה באיצטרובלים שאינם מחוברים לקרקע.

השאלה כאן היא מה הדין של האיצטרובלים לאחר שחיבר אותם לקרקע, האם הם נחשבים 'לתלושים' מהקרקע או ל'מחוברים' לקרקע. כי מחשבת הבעלים שהגשמים ירדו על הקרקע אינה נחשבת 'לרצון' וממילא אינה יכולה להכשיר את הזרעים.

הגמרא מבארת.

אליבא דרבי אליעזר דאמר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע לא תיבעי לך, כי תיבעי לך אליבא דרבנן דאמרי אינו כקרקע מאי? תיקו!: נחלקו רבי אליעזר ורבנן בכרייתא לעיל (סה"ב), האם המוכר את הבית מכר גם את המכתשת החקוקה

שלאחר מכן קבעה בקרקע. לדעת רבי אליעזר גם היא נמכרה כי היא מחוברת לקרקע. לדעתו ודאי אין ספק שהגשמים אינם נחשבים לרצון. כי האיטרובל מחובר לקרקע (והוא דומה לקרקע הרבה יותר ממכתשת).

וכל הספק הוא לדעת דרבנן הסוברים שהמוכר את הבית לא מכר את המכתשת החקוקה שלבסוף קבעה. ובוזה יש להסתפק, האם הם סוברים שדבר 'תלוש' (כגון 'כלי') שלאחר מכן חיברו נשאר דינו כ'תלוש'. ואם כן גם באיטרובל הדין כן, וממילא המים שירדו עליו נחשבים כרצון והם יכשירו את הזרעים. או שדוקא במכתשת הם סוברים שאפילו שחיברה היא לא נמכרת בכלל הבית, כי המוכר בעין רעה מוכר. אמנם לגבי דינים אחרים הם יסברו שהחיבור הופך אותם לקרקע, וממילא המים שירדו עליהם אינם לרצון ואינם מכשירים את הזרעים.